

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Postbus 114, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

DE GOEIE OUWE TIJD EN HET SLECHTE HEDEN

Als je ouder wordt, krijg je het gevoel dat de afstand tot het verleden hetzelfde blijft en de afstand tot het heden toeneemt. Dat is een soort perspectivische vertekening. Het verschil in waardering van heden en verleden van de opeenvolgende generaties wordt erdoor verklaarbaar en daardoor meteen de tegenstellingen tussen de generaties. De scherpte van deze tegenstelling hangt in de eerste plaats af van de omvang van de veranderingen die zich binnen het bestek van één generatie voordoen. Belangrijker nog dan de omvang van de veranderingen, die zich tegenwoordig binnen één mensenleven voltrekken, is de verhoging van het tempo, de acceleratie van de veranderingen in onze wereld en onze omgeving, die in de laatste decennia valt waar te nemen en zich nog steeds voortzet. De vaart die de menselijke ontwikkeling heeft aangenomen, wordt steeds verder opgevoerd, zodat iemand van 60 jaar zou kunnen zeggen dat in de laatste 20 jaar van zijn leven even veel gewijzigd is als in zijn eerste veertig jaar. Deze versnelling van het vernieuwingsritme draagt natuurlijk bij tot het verder uit elkaar groeien van de generatie, die opgegroeid is in een tijd waarin een vliegtuig — of zelfs een auto — nog een gebeurtenis was en de generatie die aan het steeds frequenter lanceren van ruimteraketten al gewend is geraakt en zich alleen ongeduldig afvraagt waarom het zo lang moet duren voordat iemand eindelijk de maan bereikt. Ik noem hier nu een technisch voorbeeld, maar belangrijker voor de mens is de even ongekende snelheid waarmee zijn gehele entourage veranderd met inbegrip van ons sociaal en geestelijk milieu.

Deze tempoverhoging maakt de kans groot dat de generaties verder uit elkaar groeien dan ooit in een vorig tijdvak het geval is geweest. En dit brengt weer mee dat de zgn. oudere generatie met nog veel meer onbegrip staat tegenover de zgn. jonge generatie en de spanning tussen deze beiden intenser wordt dan tussen vorige generaties. De gevolgen daarvan komen algemeen uitgedrukt neer op ontijdige verwerping van waarden die in het verleden zijn opgebouwd en vóór-

tijdige verwerping van waarden die de nieuwe generatie probeert op te bouwen.

De jongeren kunnen de ouderen verwijten dat de wereld waarin zij zijn opgegroeid er niet bepaald aantrekkelijk uitziet en de erfenis die zij eenmaal zullen krijgen alleen maar onder beneficie van inventaris zal kunnen worden aanvaard. Met een variant op een bekende filmtitel kunnen zij zeggen dat het niet alleen een gekke wereld, maar ook een voze en verdorven wereld is, waarin zij terecht zijn gekomen. Deze veel gehoorde aanklacht van de jeugd tegen het volwassen deel der mensheid valt niet zo gemakkelijk te weerleggen. Men denke aan de dreiging van de atoomwapenen, waardoor het voortbestaan van onze wereld voor het eerst in de menselijke geschiedenis objectief onzeker geworden is. Heel iets anders dus dan de ondergangsmythe waaraan een deel der Christenheid tegen het jaar 1000 ten prooi is gevallen! Maar dit gevaar dat de wereld bedreigt, wortelt weer in veel dieper liggende kwalen, die ons teisteren: de gespletenheid en verbrokkeldheid van de mensheid, materialisme en egoïsme, vereenzaming temidden van massificatie, geestelijke ontaarding en maatschappelijke ontwrichting. Zonder deze verschijnselen zouden de atoomwapens nooit een gevaar kunnen betekenen. Alleen een ontspoorde wereld zou de technische machtsmiddelen tegen zichzelf kunnen richten, in een redelijke, geordende en harmonische wereld zou de techniek uitsluitend in het welzijn der mensheid worden aangewend.

Wat hebben wij de jongeren te antwoorden als ze ons al deze grieven naar het hoofd gooien? Ook al voelen we ons individueel nog zo onschuldig, ons minieme aandeel in de collectieve verantwoordelijkheid kunnen wij niet loochenen. Maar we schieten er niet mee op alleen maar onze beschaamde kaken te tonen.

We kunnen in de eerste plaats zeggen dat het *nog* niet verloren is en dat als jongeren en ouderen hun bescheiden krachten allen vanaf dit moment zouden aaneengordene, redding niet alleen mogelijk, maar ook zeker is.

In de tweede plaats zullen wij het inzicht

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 8 augustus 1965

DE WEEK

lijst van

boeken

en

brochures

EN HET SLECHTE HEDEN

verkoopbaar bij
**humanistisch
verbond**

oudgracht 152
utrecht

telefoon 030-10163
postgiro 30.49.60

Op aanvraag gratis verkrijgbaar

Oudegracht 152 Utrecht

het grootste deel van de tienduizend jaar ontwikkeling van de mens heeft daarentegen een stationair karakter. In de ongeveer 6000 jaar geschiedenis, die we kunnen overzien, is pas sinds enkele eeuwen een ontwikkeling aan de gang, waarbij de mens enigszins doelbewust bezig is zijn omgeving, de maatschappij te bevrijden van de werking van blinde wetmatigheid of toevalligheden, en van deze maatschappij een samenleving te maken in de letterlijke zin. Dat wil zeggen dat we dus pas sinds een — historisch gezien — zeer korte poze doende zijn een leefbare wereld te scheppen volgens ideeën van menselijkheid en menswaardigheid. Deze ideeën zijn al van oude origine, maar het doelgerichte ingrijpen in onze omgeving ten behoeve van de mens en van de gehele mensheid, dat is eigenlijk iets gloednieuws. Was tot voor betrekkelijk kort — al weer historisch gezien — het overgrote deel der mensen object in handen van enkele subjecten, thans is de overtuiging wereldwijd geworden dat elk mens subject op zichzelf is en een doel op zichzelf. Hier kan men spreken van een proces van humanisering van de wereld, in welke ban alle grote overtuigingen en wereldbeschouwingen zijn gekomen, ondanks zich handhavende verscheidenheid in dogmatische kernen en in uiterlijke manifestaties. Het kon niet anders of dit humaniseringsproces, dit ingrijpen van de mensheid in haar eigen lot, heeft hevige conflicten opgeroepen, tegenstellingen en uitbarstingen veroorzaakt en de door allen steeds meer als eenheid beschouwde mensheid steeds weer tegen zichzelf verdeeld. Met de meest catastrofale gevolgen in het verleden en misschien nog in het vooruitzicht. Het explosieve karakter, dat deze jonge ontwikkeling van de mensheid heeft gekenmerkt en de dreiging van de atoompaddestoel mag ons niet onvatbaar maken voor het positieve dat deze evolutie toch heeft meegebracht. We moeten maar eens een vergelijking maken tussen de toestand een eeuw geleden en nu op talloze gebieden; om maar eens iets te noemen: 100 jaar geleden werden er nog mensen als slaven verhandeld. Maar denk eens aan al wat er veranderd is in de houding tegenover de zwakke of zieke mens, onze houding tegenover het kind of tegenover de delinquent of zelfs ten opzichte van het dier.

In al deze en oneindig veel andere opzichten is er een vermenschelijking tot stand gebracht in zodanige omvang en zodanig tempo dat we ons eenvoudig niet meer kunnen voorstellen welke afgrijpselijke toestanden zich nog één of twee generaties geleden vlak naast onze deur voordeden. Wantoestanden die toen door de overgrote meerderheid nog als onvermijdelijk en met de nodige lankmoedigheid werden aanvaard en waartegen zich vaak slechts een kleine gideonsbende verzette. Het tempo van dit proces van humanisering is in de laatste twintig jaar steeds verder opgevoerd. De welvaart, die in de westerse landen steeds grotere vormen heeft aangenomen, heeft ons het gevoel gegeven dat thans alles kan en moet worden doorgezet, dat tot vermindering van menselijk lijden kan bijdragen en dat de harmonische ontplooiing van de individu en het menselijk groepsleven kan bevorderen. Met het gevolg dat wij — terecht — steeds kritischer worden en steeds meer bewust van het ontoereikende van veel van onze pogingen. Het meest ontstellende in ons tekortschieten is dat aan ongeveer driekwart deel van de mensheid deze welvaartsgroei en de daarvoor mogelijk geworden verdere humanisering voorbij is gegaan.

Het grootste deel van de tienduizend jaar ontwikkeling van de mens heeft daarentegen een stationair karakter. In de ongeveer 6000 jaar geschiedenis, die we kunnen overzien, is pas sinds enkele eeuwen een ontwikkeling aan de gang, waarbij de mens enigszins doelbewust bezig is zijn omgeving, de maatschappij te bevrijden van de werking van blinde wetmatigheid of toevalligheden, en van deze maatschappij een samenleving te maken in de letterlijke zin. Dat wil zeggen dat we dus pas sinds een — historisch gezien — zeer korte poze doende zijn een leefbare wereld te scheppen volgens ideeën van menselijkheid en menswaardigheid. Deze ideeën zijn al van oude origine, maar het doelgerichte ingrijpen in onze omgeving ten behoeve van de mens en van de gehele mensheid, dat is eigenlijk iets gloednieuws. Was tot voor betrekkelijk kort — al weer historisch gezien — het overgrote deel der mensen object in handen van enkele subjecten, thans is de overtuiging wereldwijd geworden dat elk mens subject op zichzelf is en een doel op zichzelf. Hier kan men spreken van een proces van humanisering van de wereld, in welke ban alle grote overtuigingen en wereldbeschouwingen zijn gekomen, ondanks zich handhavende verscheidenheid in dogmatische kernen en in uiterlijke manifestaties. Het kon niet anders of dit humaniseringsproces, dit ingrijpen van de mensheid in haar eigen lot, heeft hevige conflicten opgeroepen, tegenstellingen en uitbarstingen veroorzaakt en de door allen steeds meer als eenheid beschouwde mensheid steeds weer tegen zichzelf verdeeld. Met de meest catastrofale gevolgen in het verleden en misschien nog in het vooruitzicht. Het explosieve karakter, dat deze jonge ontwikkeling van de mensheid heeft gekenmerkt en de dreiging van de atoompaddestoel mag ons niet onvatbaar maken voor het positieve dat deze evolutie toch heeft meegebracht. We moeten maar eens een vergelijking maken tussen de toestand een eeuw geleden en nu op talloze gebieden; om maar eens iets te noemen: 100 jaar geleden werden er nog mensen als slaven verhandeld. Maar denk eens aan al wat er veranderd is in de houding tegenover de zwakke of zieke mens, onze houding tegenover het kind of tegenover de delinquent of zelfs ten opzichte van het dier.

VERANDEREND LEVENSBESEF samengesteld door: mevrouw Hella S. Haasse, Ds. E. van Bruggen, Prof. Dr. H. Freudenthal, Prof. Dr. T. T. ten Have, Ds. S. J. Popma, J. Reehorst, Dr. C. Scharff, O.S.A., Prof. Dr. R. Schippers

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. no. 28.

Indien de jongeren kritiek uitoefenen op de erfenis van het verleden die zij in onze huidige maatschappij en cultuur belichaamd zien, moeten zij bedenken dat wij door de ongehoorde tempoversnelling op alle gebieden van menselijke ontwikkeling en door ons veel groter gevoel van de gehele mensheid omvattende verantwoordelijkheid overstelpt worden met nieuwe vraagstukken die wij met onbegrip en daardoor aanvankelijk stuntelig benaderen. Zoals gezegd, is onze kritische zin gespist, alleen al door de toenemende intensiteit van het sociaal verkeer; ons vermogen deze kritiek te beantwoorden met constructieve daden op de vele terreinen waar deze nodig zijn, is even beperkt als die van elke nieuweling. Als de ouderen kritiek uitoefenen en weinig goede woorden over hebben voor het hedendaagse tafereel, roep ik hun toe, dat zij „het slechte heden” op ontoelaatbare wijze projecteren tegen het beeld dat zij van de „goeie ouwe tijd” hebben overgehouden. Die „goeie ouwe tijd” is er nl. nooit geweest behalve voor kleine groepjes die een bevoorrecht bestaan konden voeren ten koste van anderen.

Een steriele afwijzing van de huidige situatie waarin zich de mensheid bevindt, of die nu van de oudere of van de jongere generatie komt, brengt ons niets verder. Laten wij toch beseffen, dat wanneer wij de recente ontwikkelingsgeschiedenis goed observeren, er zich een duidelijke tendens aftekent in de richting van een universele humanisering. Dat deze tendens zich nog in een beginstadium bevindt, dat zij een zigzag-verloop heeft en de terugslagen soms veel groter lijken dan de voortgang, is tragisch maar begrijpelijk. De mensheid is eerst zo betrekkelijk kort geleden uit haar dierlijk bestaan ontwaakt en eigenlijk maar net begonnen met een streven doelbewust richting te geven aan haar ontwikkeling. En toch zit er al lijn in! Een lijn die de mensen verbindt en in toenemende mate verbinden zal over zich vervagende lijnen van

geloofs-, rassen-, nationaliteits- en klassen-tegenstellingen heen. Dat deze tegenstellingen, die tot nu toe de mensheid zo onbarmhartig geteisterd hebben, aan het vervagen zijn, is duidelijk afleesbaar uit het wereldgebeuren van deze eeuw. Wie dit kan waarnemen, zal iets meer vertrouwen hebben in de toekomst en mee willen helpen te spinnen aan de draden waarmee men enkele generaties geleden is begonnen. Met de wetenschap dat het voltooide weefsel in de vorm van een humanisering, die de gehele mensheid omvat, door geen enkel thans levend mens zal worden aanschouwd. En ook niet door vele generaties die op ons volgen. Daarvoor is de taak te groot. Wie aan een humanistisch ideaal wil werken moet in de grond van zijn hart de zekerheid hebben dat de verheffing van de mens tegen alle weerstanden in zich zal doorzetten en dat het zijn hoogste plicht is daarvoor ook zijn eigen krachten in te zetten. Maar hij moet zich losmaken van het menselijk begrijpelijk, maar egoïstisch verlangen zelf nog de vruchten te kunnen plukken van zijn streven.

A. A. VAN AMERINGEN

het kind en ik

Ik zou een dag uit vissen,

ik voelde mij moedeloos.

Ik maakte tussen de lissen

met de hand een wak in het kroos.

Er steeg licht op van beneden

uit de zwarte spiegelgrond.

Ik zag een tuin onbetreden

en een kind dat daar stond.

Het stond aan zijn schrijftafel

te schrijven op een lei.

Het woord onder de griffel

herkende ik was van mij.

Maar toen heeft het geschreven,

zonder haast en zonder schroom,

al wat ik van mijn leven

nog ooit te schrijven droom.

En telkens als ik even

knikte dat ik het wist,

liet hij het water beven

en het werd uitgewist.

M. Nijhoff

Uit: Dichters van deze tijd

lezingen voor de radio

zo. 15 aug. VARA 9.45 uur: A. van Meurs: „Mens zijn”.

zo. 22 aug. VARA 9.45 uur: A. Struyk: „’t Is vanzelfsprekend, dat we het moeilijk hebben”.

zo. 29 aug. VARA: J. Cohen: „Beleven, begrijpen, weten”.

ARIANE

Nu en dan kan men in de krant lezen, dat er een kind in een automobiel is geboren. Zo'n kind heeft veel op ons voor. Het is ter wereld gekomen met wat men in de wielersport noemt een vliegende start en men mag aannemen, dat het de technische ontwikkeling althans gedurende enige tijd zal kunnen bijhouden. Het zal op zijn beurt achterliggen bij de baby die in een straalvliegtuig aan gene zijde van de geluidsmuur het levenslicht aanschouwt, gelijk deze laatste een antieke bezienswaardigheid is voor het nageslacht, dat als biochemisch preparaat in zindelijke laboratoria wordt opgekweekt, zoals Aldous Huxley ons heeft voorzeggd.

Tot nu toe worden de meeste kinderen nog niet in auto's geboren. Maar wel wordt naar mijn schatting eenderde deel der kinderen van twee à drie weken, liefdevol in warme en zachte kunstvezeltextielen gehuld door hun moeder meegenomen voor een kort ritje. Het is een bekend feit, dat tal van kinderen reeds nu niet anders weten of een gewoon mens verplaatst zich in een auto. Een reisje in een trein of tram is voor zulke kinderen het grootste feest, dat je hun kunt aandoen.

Voor deze kinderen zal het verkeer dat door oudere mensen onveranderlijk als „het verkeersprobleem” wordt aangeduid, in het geheel geen vraagstuk meer zijn. Zij weten niet beter of de mens maakt een gerede kans te sterven aan een verkeersongeval zoals hij nu vroeg of laat aan een andere ziekte ten offer valt. En lang niet iedereen heeft een garage of zelfs maar een parkeerplaats in de buurt. Maar iemand die op de negende verdieping van een torenflat woont, heeft geen tuintje, dat weet je nou eenmaal.

Wij staan in de wereld van de raketten en de ruimtevaart zo ongeveer als onze grootvader stond in de wereld van de stoommachine. Hij was een vooruitstrevend man die reeds in het begin van de tachtiger jaren in de vorige eeuw een fiets besteeg. En met instemming zag hij, dat in de havenstad, waar hij woonde, steeds meer stoomschepen en steeds minder zeilschepen binnenkwamen. Een zeilschip vond hij een gevaarlijk en ongewis vervoermiddel. De schoonheid van een volgetuigde driemastschoener kon hem gestolen worden, want hij wist, wat het betekende om veertig meter boven dek (of boven zee) in de wind heen en weer zwiepende en op een touwtje staande de zeilen te moeten bergen. Nee, dan was kolen tremmen een veel rustiger en veiliger bestaan.

Hij was dus vóór de stoommachine, maar hij bleef de machines als een wonderlijke zaak beschouwen. En nog vele malen wonderlijker was de verbrandingsmotor en de electromotor. Ach, hij lag er 's nachts niet van wakker en aanvaardde deze vernuftige uitvindingen wel, maar voor hem, die opgegroeid was met zeilschepen en boerenwagens met zware paarden er voor, bleven het steeds weer verbazingwekkende verschijnselen. Hij nam er een dag voor om Jan Olieslagers te zien vliegen, maar hield het voor onwaarschijnlijk, dat een gewoon mens

ooit met een vliegmachine op reis zou gaan. Zijn kleinzoon heeft dit echter al verscheidene malen gedaan en die stapt in een auto zoals zijn grootvader op de bok ging zitten. En in de gezinnen van zijn achterkleinkinderen is een auto even gewoon en onmisbaar als bij hem thuis een koffiemolen.

Als ik het wel heb draaien er op dit ogenblik verscheidene tientallen voorwerpen van Amerikaanse en Russische makelij om de aarde. Hoeveel het er precies zijn, weten alleen de vaklieden en ons, gewone mensen, interesseert het ook niet meer. Alleen als er kosmonauten meegaan kijken wij er nog van op. En als die dan onderweg even uitstappen, zitten wij ademloos voor het televisieapparaat. Er worden foto's gemaakt van de maan, venus en mars en wij vermoeden dat er nog veel meer wonderbaarlijks zal gaan gebeuren. Ook wij zijn, net als onze grootvader, vooruitstrevende mensen, maar al die dingen die een eenvoudige auto, een tv-toestel of een vliegmachine teboven gaan, achten wij niet meer van onze tijd. Daarover moeten onze kleinkinderen zich maar weer zorgen gaan maken.

Mede daarom is het zo goed, dat wij het eeuwige leven niet hebben. Wat zou het verwarrend en verbijsterend zijn als wij ons wereldbeeld telkens weer moesten herzien. Niettemin zou het aardig zijn, als wij over een jaar of tachtig, negentig nog even om een hoekje zouden mogen kijken hoe de wereld er dan uitzag. Zo nu en dan krijgen wij een kleinkind en juist enkele dagen geleden werden wij weer verblijd met een achternichtje. In de zomer van het jaar 2000 zal zij zijn opgegroeid tot een ongetwijfeld aantrekkelijke, struise vrouw in de kracht van haar leven. Als haar goede grootouders dit Woord van de Week voor haar willen bewaren, zal zij weten, dat eertijds een oudoom haar alle goeds toewenste. En dat hij zo dolgraag zou willen weten hoe háár wereld er uitziet. Zou zij op de kleurentelevisie instructieve filmpjes van Mars zien? En zou zij dan uitroepen: „Kijk, daar zijn wij verleden jaar ook geweest!” En zou zij dat dan in het Engels zeggen of in het Swahili, het Chinees of gewoon maar in het Sallands? Ik zal het niet weten. Zal zij deel hebben aan de steeds groeiende welvaart of zal zij geiten zitten te hoeden tussen de ruïnes op de Dam?

Roept zij haar kinderen binnen met behulp van het zendertje, dat in een zak van haar duster verborgen is? Of draagt zij in het geheel geen kleren meer omdat dit door de chemische huidverwarming overbodig is geworden? Of zal dit gemak pas aan háár kleinkinderen te beurt vallen?

Wie zal het zeggen? Vast staat slechts, dat ook zij weer ouderwets wordt en dat zij zich in het jaar 2065 (de gemiddelde levensduur is dan 125 jaar) toch niet helemaal op haar gemak voelt. Vooral aan die biochemische kleinkinderen zal zij maar slecht kunnen wennen.

Komkom Ariane, je moet met je tijd meegaan, zei oom altijd.

H.H.